

השיעור הגדול בעולם שנת הלימודים תשע"ט

"כל אחד הוא צליל וכולנו מנגינה"

מתחילים בהשתתפות, שומרים על ייחודיות, בונים "אחדות דעים"

מבוא למורה

"אשרי הדור שהגדולים נשמעים לקטנים קל וחומר קטנים לגדולים קל וחומר חיובא הוא אלא מתוך שהגדולים נשמעים לקטנים נושאים קטנים קל וחומר בעצמן. אמר רבן גמליאל : כשהקטנים רואים שהגדולים נשמעים לקטנים נושאים הם בעצמם ונשמעים לגדולים כחובה המוטלת עליהם"...
מסכת ראש השנה כ"ה

כל אדם, ובמיוחד צעיר, זכאי שקולו יישמע. אנו מחויבים להקשיב ולהתייחס לדבריהם של ילדים ונוער, אם כי אנו לא חייבים לקבל את הדעה שלהם. זה חוסנה של חברה שחופש הביטוי מוגבל בה אם הדברים עלולים לפגוע, אך קולות רבים הנשמעים בונים את התרבות המשותפת. הזכות להשתתפות הוגדרה כזכות מרכזית של ילדים וכאחד העקרונות הבסיסיים והחיוניים ליישום האמנה הבינלאומית לזכויות הילד/ה על ידי הועדה לזכויות הילד של האו"ם. עקרון ההשתתפות נקבע באמנה הבינלאומית לזכויות הילד בעיקר בסעיפים 12,13,15,17,28.¹

צעד ראשון והכרחי הוא הגדרת הזכות להשתתפות. סעיף 12 המגדיר השתתפות של ילדים הינו זכות בסיסית ומרכזית באמנה לזכויות הילד. על פי סעיף זה –

**1. "מדינות חברות יבטיחו לילד המסוגל לחוות דעה משלו את הזכות להביע דעה כזו בחופשיות בכל עניין הנוגע לו, תוך מתן משקל ראוי לדעותיו, בהתאם לגילו ולמידת בגרותו של הילד.
2. למטרה זו תינתן לילד הזדמנות להישמע בכל הליך שיפוטי או מנהלי הנוגע לו במישרין או בעקיפין, באמצעות נציג או גוף מתאים, בצורה המתאימה לסדרי הגין שבדין הלאומי."**

סעיף 13 באמנה גם הוא מדגיש את הזכות של ילדים ובני נוער להישמע ולהתבטא. לפי סעיף זה –
1. "ליילד תהא הזכות לחופש ביטוי; זכות זו תכלול את החופש לבקש, לקבל ולמסור מידע ורעיונות

מכל סוג שהוא ללא התחשבות בגבולות בעל פה, בכתב או בדפוס, בצורת אמנות או באמצעי אחר, לפי בחירת הילד.

2. הפעלת זכות זו יכול שתהיה כפופה למגבלות מסוימות, ובלבד שהם יהיו כאלה הנקבעות בחוק, והדרושות:

א. כדי לשמור על זכויות של אחרים או על שמם הטוב; או

ב. כדי לשמור על ביטחון לאומי, סדר ציבורי (תקנת הציבור), בריאות הציבור או המוסר."

העובדה שילדים ובני נוער מעורבים בהחלטות המשפיעות עליהם בהתאם ליכולות שלהם מבטאת מידה של כבוד כלפיהם. ההשתתפות היא גם דרך למימוש זכויות אחרות שלהם באמצעות השמעת קולם, ביטוי עמדות ודעות, או האפשרות לשאול שאלות ולחקור את המציאות.

¹ האמנה הבינלאומית לזכויות הילד/ה –

נשאלת השאלה – למה חשוב להקשיב לילדים? ניתן להציע לשאלה זו מספר תשובות – השתתפות תורמת להתפתחות אישית של יכולות קוגניטיביות וכישורים חברתיים, מסייעת להגן על ילדים ובני נוער מפני מצבי פגיעה בעצם עידודם לספר על הקורה אותם ולקבל מידע הנוגע לפגיעות אלו, מחזקת אחריות אישית ואזרחית, ומקדמת סובלנות וכבוד לאחר ולדעותיו.² אי לכך, הגדרת הזכות ואפשרויות היישום שלה מאפשרים למבוגרים לברר האם זכות זו ואחרות מיושמות. יש לקיים את תהליך הבירור בהבניה משותפת שבה הילדים עצמם נוטלים תפקיד פעיל.

בתהליך החינוכי, מערך יחסים משתף כל עוד הוא מכיר בזכותם של ילדים לקבל מידע, להביע דעות, להישמע ולהשפיע על החלטות המתקבלות בנושאים המעניינים אותם ואשר רלוונטיים אליהם ברמה המשפחתית, החינוכית, הבריאותית, המשפטית, הקהילתית, התקשורתית וכן בכל הנוגע למדיניות ציבורית מקומית או לאומית, בהתאם לעקרונות אי-האפליה, אוטונומיה מתקדמת וטובת הילד, הזכות לחיים והזכות להתפתחותם.

יש להתייחס להשתתפות של ילדים ובני נוער בשתי רמות – כזכות אזרחית, וכתהליך חינוכי שמטרתו לעודד ולחזק את היכולות של ילדים ובני נוער להשתתף בקבלת החלטות עבור עצמם ובעבור אחרים בקבוצת השווים ובהחלטה. החוויות שלהם בתהליכי השתתפות מהוות את התשתית לפיתוח כישורים אזרחיים ולהעמקת מחויבות והנעה לפעולה. ההשתתפות היא גם אמצעי של ילדים ובני נוער לסנגר על מצבם, להשפיע ולחולל שינויים בסביבות החיים שלהם.³

על מנת להבטיח השתתפות משמעותית של ילדים נדרשים מספר צעדי פתיחה:

מידע: המידע נתפס כזכות בפני עצמה וכתנאי לשיתוף. מקור המידע חייב להיות נגיש, מובן, מותאם לגיל ההתפתחות ואמין כדי שיהיה אפשר לעשות בו שימוש.

יצירה וטיפוח אווירה של שיתוף: הכוונה היא לאווירה ידידותית הכוללת את החופש והכבוד, שיבטיחו שדעותיהם של הילדים יילקחו בחשבון, תוך מניעת כל סכנה להעלבה, להפחדה או לענישה על הבעת דעה.

הבניית מסגרות ומפגשים: פגישות עם אחרים, מפגשי דיון עם בני גילם, אנשים מבוגרים או מוסדות ודרכים לארגון הידע האישי שלהם.

עידוד הזדמנויות: התנסויות שיתוף מהוות הזדמנויות לשינוי בכל הקשור לניעות חברתית, הקשבה פעילה והתייחסות לנאמר, מניעת אפליה, מניעת שיח מעליב, עידוד דיון מכבד וכד'. התנסויות אלו מקדמות נקודות מבט ודרכים חדשות לתקשורת עם בני גילם, בני הדורות האחרים והקהילה, ובכך מאפשרות עשיית שימוש במקומות שבעבר נתפסו כזרים או מאיימים.

² https://www.unicef.org/french/adolescence/files/Every_Childs_Right_to_be_Heard.pdf

³ קידום השתתפות משמעותית ואתית של ילדים כדרך למניעת אלימות בילדים – http://cms.education.gov.il/NR/rdonlyres/22A47385-4A0C-4745-8000-823C4C832215/211624/chpart_childrenviolenceHebrew.pdf

למידת לקחים חשובים: לקח הוא חשוב רק כאשר הוא מאפשר הבנייה מחודשת של האופן בו האדם תופס את המציאות, ושינוי העמדה האישית שלו בהתאם לכך.

השיעור נערך בשיתוף המפקחת הארצית ליישום חוק זכויות התלמיד/ה, אגף טכנולוגיות מידע במינהל תקשוב, טכנולוגיות ומערכות מידע, ויוניסף ישראל – **בהלימה לנושא השנתי "שומרים על אחדות, שומרים על ייחודיות"**.

מערך פעילות לכיתות א' – ג'

"כשאני אומר לך משהו
ואתה רק: "יופי, יופי" משיב
אני יודע שאתה בכלל לא מקשיב..."

יהודה אטלס, מתוך הספר "והילד הזה הוא אני"

מטרות

1. התלמידים ילמדו על הזכות להשתתפות וביטוי עצמי על פי האמנה הבינלאומית לזכויות הילד/ה.
2. התלמידים יבררו מהי האחריות שלהם במימוש זכות עבור עצמם ועבור אחרים.
3. התלמידים יבדקו את אחריות המבוגרים למימוש הזכות של ילדים להישמע ולבוא לידי ביטוי.

מערך השיעורים

שיעור ראשון – זכותי להביע את דעתי בציור או בכתיבה

1. המורה תציג בפני התלמידים את שני המשפטים הבאים –

"זכותי להביע את דעותיי, מחשבותיי, רצונותיי בדרכים שונות: בדיבור, בכתיבה, בציור

ובהצגה".

"באחריותי להביע את דעתי בלי לפגוע באחרים. אחריותי להקשיב לאחרים ולכבדם גם אם אינני מסכים עם דעתם".

2. המורה תדון עם התלמידים על משמעות המשפטים הללו –

א. באילו נושאים ילדים יכולים להביע את דעתם? (למורה – חשוב לתת לגיטימציה לנושאים שונים שהילדים יציעו ולברר עימם למה חשוב לתפיסתם שילדים יביעו דעתם באותם נושאים).

ב. האם יש דעות שילדים לא יכולים להביע? התלמידים יתבקשו להציע דוגמאות ולהסביר מדוע לתפיסתם לא ניתן להביע דעות אלו.

ג. איך אפשר להביע דעה מבלי לפגוע באחרים?

ד. מה עליי לעשות אם אינני מסכים עם דעה של ילד או ילדה אחרים? (לדוגמה: להקשיב, להתייחס בכבוד, לא לשלול את דעתו של הילד האחר, לא להתייחס לדעה שאיתה אינני מסכים)

ה. מה אנו חושבים על ילדים אחרים או על מבוגרים (לדוגמה: אני כועס על מישהו בגלל איך שהוא דבר אליי, אני מתנגד לאופן שבו הוא מתנהג, אני רוצה להיות חבר שלו, אני חושב שהוא ילד נחמד שכיף לשחק איתו)?

- ו. האם אנו יכולים להביע כל מחשבה שיש לנו על מישהו אחר?

- ז. האם יש מחשבות שיש לנו על אחרים שאיננו יכולים להביע? למה (המחשבה עלולה לפגוע באחר, המחשבה תגרום לכך שמישהו אחר יתרחק מאיתנו, המחשבה תגרום לכך שמישהו יכעס ויפגע בנו)?
3. פעילות חווייתית – המורה תחלק את התלמידים לקבוצות עבודה. כל קבוצה תקבל משימה להכין ציור או קומיקס, ובו לבטא את שתי הזכויות שדנו בהן.
- למורה – יש לבקש מהתלמידים לשאול מבוגרים או ילדים אחים מה דעתם על שתי זכויות אלו.
- בקבוצה עליהם לדון בשאלה – כיצד ננהג במצב שבו איננו מסכימים עם דעה של ילד אחר?
- בציור או בקומיקס עליהם לבטא את התובנות מהדיון בשאלה ומהתשובות שיקבלו מהנשאלים.

שיעור שני – זכויות בציור או בקומיקס

1. המורה תציג בפני התלמידים את שתי הזכויות בהן דנו בשיעור הקודם, ויחד עם התלמידים יחזרו ויסכמו את התובנות והמסקנות שעלו בשיח.
2. כל קבוצת תלמידים תציג את הציור או הקומיקס שהכינה, ותסביר מה הם הרעיונות והמסרים שביטאו בהם.
3. המורה תסכם על הלוח את הרעיונות המרכזיים מתוצרי הקבוצות.
4. המורה תקיים עם הכיתה דיון מסכם בשאלה – באילו דרכים ילדים יכולים לבטא את הדעות או המחשבות שלהם? (למורה – התשובות בדיון זה מהוות הקדמה לקראת השיעור הבא)

שיעור שלישי – לילד זכות לביטוי ולהשתתפות במשחק ובדיבור

1. המורה תצפה עם התלמידים בסרטון הבא העוסק בזכות של ילד לבטא את עצמו.

<https://www.youtube.com/watch?v=mV8L9xC0ZYA&index=3&list=PL4505C96749A445F8>

2. לאחר הצפייה הראשונה בסרט המורה תקיים עם התלמידים דיון בשאלות הבאות –
  - א. מה חשבתם / הרגשתם בתום הצפייה הסרט?
  - ב. מדוע, לדעתכם, בחר יוצר הסרט להציג תמונה משפחתית?
  - ג. מדוע הוא בחר להציג את הילד משחק בקוביות ליד הוריו הקוראים בעיתון?
3. המורה תצפה יחד עם התלמידים פעם שנייה בסרט. לאחר מכן היא תדון עימם בשאלות הבאות –
  - א. מי הן הדמויות המופיעות בסרט?
  - ב. למה קוביות המשחק צוירו בצבעים שונים? למה הדמויות והרקע לדעתכם צבועים באפור בשונה מהקוביות?
  - ג. כיצד נהגו ההורים בזמן שהילד שיחק עם הקוביות?
  - ד. מה ההורים עשו אחרי שסיים לסדר את הקוביות? נסו להסביר את ההתנהגות שלהם...
  - ה. האם הילד בסרט הצליח לבטא את עצמו? (למורה – יש להתייחס לשני חלקי הסרט שבראשון היד בונה את מגדל הקוביות ובשני ההורים מפרקים ומסדרים עבורו את הקוביות באופן שונה. כמו כן, חשוב לחזור לשתי הזכויות בהן דנתם בשיעורים הקודמים)
4. כפי ששמתם לב לסרט אין שם. אם הייתם צריכים לתת לסרט שם – מה השם שהייתם מציעים?

5. התלמידים יתבקשו להכין עם המורה דף פרסומת לסרט, ובו עליהם להתייחס לפרטים הבאים - שם הסרט, תיאור עלילת הסרט ב- 2-3 משפטים, ציור קצר המתאר את נושא הסרט.

תוצרי למידה

1. **תוצרי למידה בשיעורים** – יש להעלות את התוצרים לדף האירוע של השיעור הגדול בפייסבוק. נא לציין בפוסט את שם בית הספר והישוב, ולהוסיף 2-3 משפטי הסבר קצרים.

קישור לדף הפייסבוק

2. **פעילות שיתופית אינטראקטיבית** –
א. הוסיפו את שם בית הספר למפה האינטראקטיבית, ובדקו אילו בתי ספר מהארץ שותפים לשיעור הגדול יחד איתכם.

קישור למפה האינטראקטיבית

- ב. סכמו את הלמידה ב- 3-4 מילים או מונחים מרכזיים. הוסיפו את המילים הללו לענן המילים, ויחד נעצב תמונה המבטאת את הלמידה של כל בתי הספר בנושא השיעור .

קישור לענן המילים

